

Primerjalna književnost, medbesedilnost in prevajanje: Nova serijska publikacija poljskih komparativistov

Rocznik komparatystyczny (Komparativistični letopis) 1.1 (2010).

Marko Juvan

ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Novi trg 5, SI-1000 Ljubljana
marko.juvan@zrc-sazu.si

Pri Znanstveni založbi Univerze v Szczecinu je 2010 izšla prva številka almanaha *Rocznik komparatystyczny* (Komparativistični letopis), ki ga ureja uredniški odbor pod vodstvom Marte Skwara, predstojnice literarne komparativistike na szczecinskem Inštitutu za polonistiko in kulturologijo, specialistke za Whitmana in Witkiewicza ter avtorice del o teoriji recepcije in medkulturnih vidikih poljske književnosti. Na Poljskem, kjer je – njihovi svetovno odmevni literarni vedi, estetiki in slavistiki navkljub – primerjalna književnost svojo prvo sintetično knjižno obravnavo doživela šele v knjigi Haline Janaszek-Ivaničkove *O współczesnej komparatystyce literackiej* (O sodobni primerjalni književnosti, 1980), v zadnjih letih izhaja vse več revij in knjižnih zbirk, posvečenih tej stroki, svetovni književnosti, prevodoslovju in medkulturnosti. Varšavski reviji *Literatura na świecie*, ki izhaja že od 1971, se je pridružilo nekaj novih serijskih publikacij. Mednje sodijo trije almanahi. Letopis *Recepcja. Transfer. Przekład* od 2002 izdaja varšavska univerza, ureja pa Jan Koźbial; *Porównania* od 2004 pod uredništvom Bogusława Bakule, enega vidnejših poljskih komparativistov, izhajajo v Poznańu, *Przekładaniec* pa od 1995 tiska Jagiellońska univerza v Krakovu. Tu sta še knjižni zbirki *Studia o przekładzie* iz Katowic in *Zrozumieć Europę* iz Wrocława. Novi *Rocznik komparatystyczny* naj bi vsako leto omogočil diskusijo poljskih in tujih raziskovalcev o določenem problemu. Prva številka ponuja izmenjavo komparativističnih stališč in spoznanj o prevodoslovju, recepciji, medbesedilnosti in medkulturnosti, naslednja številka – v njej bodo recenzirani članki domačih in tujih avtorjev prav tako objavljeni zgolj v poljščini – pa bo posvečena temi mest in območij kot stičišč poljske kulture s svetom.

Prvi *Rocznik komparatystyczny* na 301 strani prinaša razprave v poljščini, razporejene v pet delov. Natančneje bom predstavil prvega, tematskega, ki je naslovljen »Razsežnosti primerjalne književnosti: prevodoslovje, medbesedilnost, sprejemanje«. Urednica letopisa **Marta Skwara** (Szczecin) se v prvem prispevku ukvarja z razmerjem med primerjalno književnostjo

in prevodoslovjem. Tega vprašanja se sprva loti na splošno, tako kot je v navadi tudi pri nas in mnogih drugih akademskih skupnostih s teoretskih obrobij, pa tudi v metropolah: z dobro obveščeni pregledom stališč avtorjev, ki sodijo v metropolitanski, pretežno anglo- in frankofoni teoretski kanon, a s spregledom dosežkov teoretikov z drugih obrobij ali polobrobij (Jiříja Levýja ali Antona Popoviča kakor da ni bilo). Ta pristop značilno zaznamuje tudi sklicevanje na najnovejša dogajanja z globalnega prizorišča. Avtorica omenja na primer svežo prevodoslovno sekcijo kongresa ICLA/AILC avgusta 2010 v Seulu, naslovljeno *Prevajanje razlik, povezovanje sveta*, izkazuje stik z aktualnim žargonom, ko denimo bhabhovski »cultural negotiation« hibridno, po anglo-poljsko zapiše kot »negocjowanie kultur«. Statusu in razlagam prevoda v primerjalni književnosti in translatologiji, njeni mlajši, a začasno dozdevno celo močnejši sestri, sledi Skwara od Paula van Tieghema prek Andréja Lefevera, Itamarja Even-Zoharja, Susan Bassnett in Georgea Steinerja do komparativistike zadnjega desetletja. Njen kritični pretres pa je kronološko zasukan. Začne ga s pojmovanji prevoda v »novi primerjalni književnosti« pri Emily Apter, Edwardu Saidu, Gayatri C. Spivak in Stevenu Ungarju. Naklonjena je njihovi aktualizaciji filološkega odnosa do besedila in jezikovne zgradbe, pa tudi njihovemu poudarku na zgodovinskosti in političnosti pisanja. Zatem se ozre nazaj v »staro primerjalno književnost« (s tem presenetljivo označuje stroko od 70. do zgodnjih 90. let 20. stoletja), iz objema katere se je izvilo prevodoslovje. Osrednji avtorji so ji Lefevere, Bassnettova in Even-Zohar, katerega priimek sicer vztrajno napačno zapisuje. Lefevera ceni, ker je vprašanje prevoda vključil v preučevanje medliterarnih, medkulturnih in medbesedilnih razmerij in ga obravnaval enakovredno praksam ustvarjalnega predelovanja (*rewriting*) ter kritiške, literarnozgodovinske, uredniške in druge obdelave literarnih del. Bassnettovi pač priznava znano zaslugo, da je prevodoslovju dala krila, ko ga je zasnovala kot samostojno, jezikoslovju in primerjalni književnosti nepodrejeno disciplino. Pri Even-Zoharju pa poudari sistematično izdelano obravnavo vlog prevoda v razvoju literarnih kultur, posebej »obrobnih«. Te prevajajo več od literatur, ki veljajo za »glavne«, a so – dodajmo – v svoji globalni hegemoniji precej bolj provincialne. Po neki statistiki iz 1992, ki jo omenja Skwara, je na primer v Italiji v 80. letih 20. stoletja kar 26 odstotkov vseh objavljenih knjig prevodnih, v Angliji in ZDA pa je v istem obdobju delež prevodov komaj 2,5- oziroma 3,5-odstoten. V drugem delu razprave avtorica preide k obravnavi posebnega vprašanja: kako in zakaj se v sprejemajoči kulturi, kakršna je poljska, razvijajo »prevodni nizi«, tj. prevodi istega izvirnika. O tej temi je na Poljskem med prvimi teoretsko razpravljal že Edward Balcerzan. Skwara se loti serije prevodov Whitmanovih *Miracles* spod peres znanih

poljskih pesnikov Michała Chmielowca (1957), Ludmile Marjańskiej (1966), Czesława Miłosza (1988) in Stanisława Barańczaka (1991). Skuša dokazati, da je zgolj jezikovno-stilistična primerjava različnih prevodnih rešitev nezadostna in da jo je treba dopolniti z razčlenbo družbenega, političnega, medijskega in literarnega konteksta, v katerem deluje posamezen člen iz prevodnega niza, tako da sproža citatne navezave, kritiške komentarje ali zanimanje sestavljavcev antologij.

Teza, da je »prevajalec idealni komparativist«, je vpisana v podnaslov prispevka **Ewe Rajewske** (Poznań), posvečenega stoti obletnici rojstva Renéja Etiembła (2009). Tudi ona se v drugem delu razprave loteva prevodnih nizov, ki pa so obenem tudi medbesedilni. Njen primer so poljske prevodne in imitacijske verzije *Portugalskih sonetov* Elisabeth Barrett Browning in citatna veriga navezav na pesmi Miłosza in Philipa Larkina. Pred analizo še ona obnovi zgodbo o tem, da prevodoslovje ne nastopa več kot »služabnik primerjalne književnosti«. Opozarja, kako se je – precej pred Davidom Damroschem, Astradurjem Eysteinsonom in drugimi – že Etiemble zavedal, da je svetovna književnost kot dejanskost kulturnega obtoka in visoko cenjeni kanon odvisna od prevodov, čeprav ti v nacionalnih književnostih v primerjavi z izvirnim ustvarjanjem veljajo za sekundarna, manj pomembna, derivativna besedila. Po mnenju Rajewske prevod ne le nadomešča izvirnik ali pa ga pomaga razumeti, pač pa je tudi samostojen artefakt in izraz občutljivega branja. Prevajalci so seveda posredniki med jeziki in kulturami, a njihova vloga presega golo mediatorstvo. Rajewska z duhovitim izrazjem anglista in prevajalca Jerzyja Jarniewiczza podčrta moč »prevajalcev zakonodajalcev«, ki s premišljeno izbiro prevedenih besedil doma uvajajo nove literarne smeri, in »prevajalcev veleposlanikov«, ki po drugi strani s prevodi utrjujejo položaj avtorjev v izhodiščnem literarnem sistemu, se pravi v tujem oziroma svetovnem kanonu. Izhajajoč s stališča Edwarda Kasperskega, da je komparativistično mišljenje »nomadsko« in da se sodobna primerjalna književnost vrača k pojmu vpliva s perspektive medbesedilnosti, Rajewska prek koncepcij Manfreda Pfistra razišče medbesedilna oziroma prevodna niza, navezana na Barrett Browningovo ter Miłosza in Larkina. Raziskavo sklene s tezo, da poljski pesniki in prevajalci, kakršna sta Marjańska in Jacek Dehnel, s svojim temeljitim poznavanjem najmanj dveh jezikov, literatur in kultur uresničujejo Etiemblov ideal komparativista, obenem pa si s svojimi prevodi ustvarjajo »svoje zasebne *Weltliteraturen*«.

Senčna stran prevodov je neprevedljivost. Tej se s stališča primerjalne književnosti posveča **Olga Płaszczewska** iz Krakova. Med izvirnikom in prevodom odkriva območje neprenosljivega, na katerega je ob poeziji opozarjal že Benedetto Croce. Sfero neprevedljivosti je mogoče utemeljiti

tudi z znano Whorfovo hipotezo, po kateri vsak jezik determinira poseben način dojemanja sveta. Avtorica se glede tega zavzema za bolj pretanjen, kompleksen pristop, saj skupaj z Geomeom Steinerjem meni, da je umetniški prevod vendarle mogoč, a da je njegova vrsta – od metafraze in imitacije do prevoda v ožjem smislu – odvisna od stopnje prevedljivosti izvirnika. V območje neprenosljivih kvalit et uvršča avtorica tudi poetiko. Pri tem se sklicuje tako na Earla Minerja, ki je opozoril na neuskladljivost poetik iz različnih kulturnih krogov, kakor tudi na Lefeverovo tezo, da se mnoge poetike upirajo prevodu, ker ta potencialno ogroža njihovo avtoriteto v domačem sistemu. Zato mora po avtoričinem prepričanju primerjalno književnost zanimati, kako se uvoženo literarno delo vključuje v razmerja z domačim literarnim sistemom in kako se umešča na mejo med domačim in tujim. Kot primer navaja Mickiewiczovo prevajanje kasid, ki so jih mnogi bralci imeli za pesnikova izvirna dela. Plaszczevska se sprašuje, kaj poleg notranjih lastnosti besedila odloča o tem, da so dela enih avtorjev prevedena in med tujimi občinstvi uspešna, druga pa niso deležna sprejemanja in so v raznih priročnikih kvečjemu omenjena. V igri so mnogi zunanji, naključni dejavniki, kot na primer tržni oziri, slabo znanje jezikov ali to, da pač ni mogoče najti ustrezno podkovanega prevajalca. Med izhodiščno in sprejemno kulturo se poleg tega pojavljajo razlike v pojmovanju kanona: dela, ki so za tujo literaturo v vrhu klasike, so lahko za sprejemno literaturo manj zanimiva. Plaszczevska s sklicem na Lefevera opozori še na prevajanje kot filter v mednarodnem obtoku podob: če prevod nastopa kot obramba domačega jezikovno-kulturnega sistema pred podobami, ki bi se preveč razlikovale od predstav, prevladujočih doma, se nagiba k priredbi in s podomačitvami nadomešča izbrise ali krnitve tistega, kar se zdi tuje, nesprejemljivo. Predmet sodobnih raziskav prevoda zato ni le primerjava z izvirnikom, temveč tudi sprejem prevoda, kot se kaže v recenzijah, pisateljskih dnevnikih in podobnih dokumentih. Plaszczevska poudarja, da je za komparativistiko ne nazadnje zanimivo, kako se prevod vključuje v mrežo medliterarnih razmerij ciljne književnosti: ali je prevod edini primer nekega avtorja v ciljnem okolju ali pa je člen širše predstavljene tuje dediščine.

Beata Śniecikowska (Varšava) obravnava prevodne nize oziroma različne prevajalske poetike na primeru Bašovih haikujev, ki so bili nekajkrat prevedeni v poljščino tudi prek angleških ali francoskih prevodov. S primerjavo niza prevodnih variant istega izvirnika – ta je v svoji kratkosti in zgoščenosti pomensko odprt in nedoločen – pridejo do izraza velike razdalje med jezikovno-kulturnima sistemoma izhodiščne in ciljne literature, pa tudi stilistične in semantične razlike med prevodi, ki pričajo tako o razvoju poljskega pesniškega jezika kakor tudi japonologije in teorije prevoda.

Pomenljivim modifikacijam, ki jih neki izraz, uveljavljen v literaturi, doživlja pri prehodih med jeziki in v zgodovinskem razvoju, sledi v svoji razpravi **Piotr Śniedziwski** iz Poznaña. Njegov spis je dober primer primerjalne idejne oziroma pojmovne zgodovine. Pojem *spleen* je v izvorni angleški tradiciji ter v njeni francoski in poljski recepciji doživljal pomenske in klasifikacijske preobrazbe. S področja anatomije se je selil v psihologijo in estetiko. Avtor izhaja iz Baudelairovega *Pariskega spleena*, ki je prek svoje bogate mednarodne recepcije in prevodov utrdil psihološko pojmovanje *spleena* kot neopredeljivega, depresivnega stanja subjekta v odtujenem svetu velemesta. Śniedziwski nato v retrospektivi poznavalsko razgrne historiat izraza. Že 1757, stoletje pred Baudelairom, je citatno besedo *spleen* v naslovu svoje pripovedi uporabil baron Pierre Victor Besenval, zadnji poveljnik švicarske garde v predrevolucijski Franciji in avtor znamenitih *Spominov*, nekoliko pozneje pa jo je v svojo pesnitev o razvalinah (*Les ruines*, 1767) vpletel Aimé-Ambroise-Joseph Feutry, sicer tudi avtor francoske prevodne priredbe *Robinsona Crusoeja*. Slednji je v opombi k pesnitvi pomen in angleški izvor pojma celo pojasnil: gre za megleni duševni občutek potrnosti, nemoči in izčrpanosti, ki da izvira iz bolezni vranice; prav ta organ angleška beseda *spleen* izvorno označuje. Descartes je že 1649 razlagal žalost somatsko, s krvjo iz vranice. Śniedziwski sklepa, da se je pri tem opiral na antične vire (*Hipokratov korpus*), ki so z naukom o štirih telesnih tekočinah (humorih) – s posredništvom ikonografije srednjeveških medicinskih priročnikov in poljudnih pratik – botrovali tudi genezi in razvoju pojma »melanholija«, še posebej po objavi odmevne *Anatomije melanholije* (1621) Roberta Burtona. Oxfordski učenjak je z vplivom črnega žolča razlagal melanholijo kot duševno stanje, primerljivo poznejšim opisom *spleena*, oba izraza pa je tudi sam uporabljal skoraj sopomensko. Pod vplivom sv. Avguština, srednjeveške tradicije in alegorij je Burton razumel *spleen* na eni strani kot negativno, grešno čustvo sovražnosti do drugih, zaznamovano z zavistjo, skopostjo, nečimrnostjo in poltenostjo. Vendar pa je v *Anatomiji* veliko pomembnejša razlaga *spleena* z bolezenskim delovanjem vranice, ki da vodi v občutja depresivne žalosti, brezvoljnosti, mržnje in dolgčasa. Śniedziwski pregleda še odraze medicinskih, filozofskih in literarnih razumevanj *spleena* v angleških in francoskih slovarjih 18. in 19. stoletja. V angleščini je beseda – ne glede na evidentiranje semantične sorodnosti z melanholijo – še do konca 19. stoletja obdržala prvi, somatski pomen 'vranice', v francoski kulturi pa je že zgodaj prevladalo abstraktnejše pojmovanje *spleena* kot (bolezenskega) duševnega stanja. V poljski recepciji *spleena* v 19. stoletju avtor odkriva dvoje različnih razumevanj, ki se med sabo mešata. Prvo, vezano na angleško tradicijo, besedo pojmuje kot anatomski termin, z njo pa poimenuje tudi negativno čustveno stanje, bole-

zensko naveličanost in brezup. Tako so *spleen*, tudi zaradi navdušenja nad Byronom, upesnjevali poljski romantiki, denimo Mickiewicz. Drugo poljsko pojmovanje *spleena* pa se opira na prevlado Baudelairovega vzorca: gre za abstraktno oznako duševnega stanja, razpoloženja, ki je v bistvu enaka prvi različici, vendar brez negativnega prizvoka. Pod vtisom Baudelaira so ga proti koncu 19. stoletja in v letih po njem razvili pisatelji Mlade Poljske. Śniedziwski bi svoje komparativistične razlage še izboljšal, ko bi za Baudelaira in nanj vezano poljsko tradicijo literarnega predstavljanja *spleena* vpeljal koncepcijo estetiziranja emocij: opisano čustvo je sredi 19. stoletja namreč postalo estetsko dejstvo ne le zaradi evokacije posebne, nekласične, moderno urbane lepote, temveč tudi zaradi vloge ideološkega označevalca socialne odličnosti, čustvene pretanjenosti in izjemnosti subjektov literarnega polja. Ti so se z gojenjem in reprezentiranjem melanholiije oziroma *spleena* distancirali tako od domnevnega filistrstva meščanstva kakor od čustvene »grobosti« proletariata.

Tematski blok almanaha zaključuje obširno in izzivalno razpravljanje **Jerzyja Kocha** (Vroclav) in **Paweła Zajasa** (Pretoria). Njun spis nekoliko omaje ustaljene predstave o sosledju izvirnika in prevoda, nakaže pa tudi preobrat v ustaljenih hierarhijah med velikimi jeziki in osrednjimi literaturami na eni strani in malimi jeziki obrobni ali polobrobni literatur na drugi strani. Južnoafriški nobelovec John Maxwell Coetzee je namreč svoje svetovno odmevne »farmerske« romane pisal v svetovni angleščini, a vanje večkrat vmešal pasaže afrikanščine (veliki založniki so jo navadno nadomestili z angleščino). Afrikanščina se je razvila iz nizozemščine, jezika nekdanjih kolonistov Južne Afrike; Coetzee nizozemščino bere in se v njej za silo tudi sporazumeva. Tudi zato je nizozemsko književnost prevajal in recenziral, s svojimi prevajalci in založniki v polobrobni Nizozemski pa razvil drugačne odnose kot z velikimi akterji, ki so mu pomagali postati avtor svetovne književnosti: nizozemske prevode svojih spisov je avtoriziral in celo dopustil, da je kako njegovo delo (nazadnje roman *Summertime*) izšlo v prevodu, še preden je bil pri osrednjih svetovnih založbah natisnjen angleški izvirnik. Avtorja študije o Coetzeeju in nizozemski književnosti v nadaljevanju utemeljmeta drzno hipotezo: na nobelovčeve izrazito avtobiografske svetovne romane je vplival domala obskurni rousseaujevski roman *Posmrtna izpoved* (Een nagelaten bekentenis, 1894) nizozemskega naturalista Marcellusa Emantsa (1848-1923), ki ga je Coetzee 1976 prevedel v angleščino, ne glede na svoje deklarativno mnenje o avtorjevi drugorazrednosti. Lahko bi rekli, da se delo na prevodu tudi v Coetzeejevem primeru še enkrat potrjuje kot vir za transferje tujih vzorcev v književno pisanje avtorja, ki je obenem prevajalec. Naturalist Emants je po ugotovitvah obeh piscev razprave na Coetzeeja – tudi na njegovo delo *V srcu deželje*

(1977), napisano skoraj vzporedno s prevodom *Posmrtni izpovedi* – vplival z nekaterimi motivi in oblikovanjem protagonista, zlasti pa s pripovedno tehniko. Dokaj zgodaj je namreč vpeljal refleksijo jezikovne determiniranosti in narativizacije spomina in zgodovine, ki je postala značilna za Haydena Whitea in druge poststrukturalistične reference Coetzejevega pripovedništva. Svoje navdihovanje pri svetovno neznanem, perifernem Emantsu pa je Coetzee značilno tajil in raje razglašal svetovno ugledne zglede Defoeja ali Dostojevskega.

Rocznik komparatystyczny v drugem delu obsega primerjalne analize raznolikih ožjih tem. **Dorota Walczak-Delanois** (Bruselj) se v svoji obširni primerjavi med poljskim in valonskim ljubezenskim pesništvom zadnjega desetletja nekoliko esejistično posveča vplivu novih komunikacijskih tehnologij (interneta, SMS), ikoničnosti, telesu, erotiki, spolni identiteti, ljubezenskemu narcizmu ter razmerju med eksperimentiranjem in klasičnostjo. Čeprav sta poljska in belgijska francoska literatura zemljepisno razmeroma oddaljeni in med njima ni kaj dosti »dejanskih stikov«, pa ljubezensko pesništvo v obeh jezikih izkazuje presenetljive podobnosti. Avtorica jih skuša razložiti s skupnimi evropskimi koreninami – z vlogo dvorskega in romantičnega vzorca ljubezenske konvencije. **Ulrike Jekutsch** (Greifswald) obravnava kanoniziranje tujega avtorja na primeru bolgarskega (post)symbolističnega pesnika Teodora Trajanova, ki je v svojem *Panteonu* (1934) ustoličil vidnega pesnika poljske moderne (Mlade Poljske) Jana Kasprowicza in tako s sliko pesnika odrešenika poantiral njegovo bolgarsko recepcijo. Kasprowicz je v srednje- in vzhodnoevropskih moderno usmerjenih krogih prva tri desetletja 20. stoletja veljal za enega vodilnih pesnikov; posebej njegove *Himne* (Himny, 1902-03) so precej prevajali in o njih pisali, tudi v Bolgariji (pri nas jih je prevedel in natisnil Tine Debeljak med okupacijo, leta 1944). Drugi vidni poljski »izvozni artikele« 20. stoletja je predmet članka **Ewe Dynarowicz** iz Poznaña. Zanima jo, kakšno prilastitev je doživelo »revno gledališče« Jerzyja Grotowskega v južnoafriškem »delavničnem gledališču« (*workshop theatre*). Južnoafriška eksperimentalna in angažirana gledališča, kakršno je bilo Fugardovo, so s pomočjo asketske in sugestivne estetike Grotowskega kljubovala pogojem apartheida in si drznila združevati bele in temnopolte igralce, pa tudi gledalce obeh ras.

Tretji razdelek prinaša dva prevoda, a ne pojasni, ali sta bila izvirnika kje že objavljena. Oba sta rezultat nemškega preučevanja sodobne poljske književnosti in kulture. Študija **Brigitte Schulze** (Mainz) je posvečena estetiki in pomenu klasičnih mitov v poljski dramatik po 1990. Odkriva hibridno in kulturno odprto medbesedilno prepletanje grške klasike z nacionalno mitologijo in miti vsakdanjega življenja. **Dirk Uffelmann** (Passau) pa se

v kategorijah Bhabhove in Gatesove postkolonialne teorije loteva kočljive teme: avtoidentifikacije sodobnih poljskih izseljencev z Vzhodom. Od srednjega veka naprej se Poljaki namreč čutijo kot del Zahoda, kar pa je v nasprotju z nacionalistično-rasističnim pogledom na poljske izseljence v zahodni Evropi, ki jih uvršča v širšo, manjvredno kategorijo vzhodnjakov. Uffelman v novejših pripovedih poljskih izseljencev v Nemčiji odkriva paradoksnost strategijo graditve identitete, ki ji pravi »samoorientalizacija«: gre za prisvajanje in obenem vrednostno inverzijo negativnih stereotipov (heteropodob), s katerimi se spoprijemajo v sprejemajoči deželi.

Zadnji del novega poljskega komparativističnega letopisa prinaša kritike in recenzije. Najprej je obravnavana problematika pisanja zgodovine svetovne književnosti, kot jo razpira štirizvezkovna kolektivna monografija *Literary History: Towards a Global Perspective*, ki jo je 2006 uredila Gunilla Lindberg-Wada, sledita pa oceni dveh knjig o recepciji Rilkeja ter pariškega zbornika razprav o umetniških tokovih srednje in jugovzhodne Evrope po 1989. *Rocznik komparatystyczny* je nedvomno obetavno podjetje: izkazuje metodološko sodobnost, razgledanost, tematsko širino, zgodovinsko erudicijo in miselno prodornost današnje primerjalne književnosti na Poljskem. Zato lahko samo obžalujemo, da poljski kolegi niso bolj opazni tudi na mednarodnem prizorišču.

November 2010